

"Vicdan-ı beşer denilen fitrat-ı zîşuurdur. Şu bürhanda dört nükteyi nazar-ı dikkate al." Buradaki dört nüktenin vicdanla münasebetini izah eder misiniz?

"Dördüncü Burhan: Âlem-i gayb ve şehadetin nokta-i iltisakı ve berzahı ve iki âlemden birbirine gelen seyyârâtın mültekası, vicdan denilen fitrat-ı zîşuurdur. Evet, fitrat ve vicdan akla bir penceredir; tevhidin şuâsını neşrederler."(1)

Tevhidin dört büyük delilinden birisi de şuur sahibi varlıkların vicdan ve fitratı oluyor. Bozulmamış fitrat, çürümemiş vicdan asla ve kata yalan söylemez.

Bu dört nükteyi ayrı ayrı nazara alıp incelediğimizde vicdanın sağlam ve sarsılmaz bir delil olduğu ortaya çıkıyor.

Bu dört nüktede fitrat ve vicdanın tevhide nasıl şahitlik ettiğinin izahı yapılıyor.

"DÖRDÜNCÜ BURHAN: Vicdan-ı beşer denilen fitrat-ı zîşuurdur. Şu burhanda dört nükteyi nazar-ı dikkate al."

"Birincisi: Fitrat yalan söylemez. Meselâ, Bir çekirdekteki meyelân-ı nümüvv der ki: 'Sümbülleneceğim, meyve vereceğim.' Doğru söyler. Meselâ, yumurtada bir meyelân-ı hayat var. Der: 'Piliç olacağım.' Biiznillâh olur. Doğru söyler. Meselâ, bir avuç su incimad ile meyelân-ı inbisatı der: 'Fazla yer tutacağım.' Metin demir onu yalan çıkaramaz; sözünün doğruluğu, demiri parçalar. İşte şu meyelânlar, irade-i İlâhiyeden gelen evâmir-i tekviniyenin tecellîleridir, cilveleridir."(2)

Hem kainatta hem de insanın fitratında sayısız kanunlar, kurallar ve kaideler bulunuyor. Bu kanunları ayakta tutacak, bu kaideleri daima işletecek bir irade bir kudret gerekiyor. Suyun kaldırma, yerin çekim, fidanın ağaç olma, çekirdeğin meyve olma, meninin hayvan ya da insan olma kuralları kendiliğinden ve tesadüfen olan şeyler değildir. Bütün bu mükemmel kanunların, işlerin, oluş ve eylemlerin arkasında mükemmel bir irade vardır.

"İkincisi: Beşerin havâssü'l-hums-u zâhire ve bâtınadan başka, âlem-i gayba karşı açılan pek çok pencereleri var. Gayr-ı meş'ur pek çok hisleri var. Hiss-i sâmia, bâsıra, zâika olduğu gibi, bir hiss-i sâdise-i sâdika olan sâika vardır. Hem bir hiss-i sâbia-i bârika olan şâika var. O şevk ve sevk yalan söylemez. Yanlış gidemez."

İnsanın fitratına konulmuş sayısız duygu ve cihazlar var ve bunların hepsinin yüzü ve izi Allah'a açılıyor, ona işaret ediyor. Yani insan fitratındaki duygular, Allah'a açılan ve onu talep eden kanallar gibidir. İnsan bu doğal ve temiz kanalları takip ederse Allah'ı ve tevhidi bulabilir.

"Üçüncüsü: Mevhum bir şey hakikat-i hariciyeye mebde' olamaz. Fitrat ve vicdanda nokta-i istinadla nokta-i istimdad, iki hakikat-i zaruridir. Hilkatın safveti ve en mükerremi olan ruh-u beşer, o iki nokta olmazsa en süflî, en berbat bir mahlûk olur. Halbuki, kâinattaki hikmet ve nizam ve kemal bu ihtimali reddeder."

İnsan fitratında ve vicdanında sonsuz bir dayanma ve yardım bekleme noktaları var ve bu noktalar mevhum şeylerle geçiştirilip tatmin edilemez. Dolayısı ile insanın vicdanındaki sonsuz dayanma ihtiyacı sonsuz bir kudrete yaslanmak isterken, sonsuz yardım ihtiyacı da zenginliği ve cömertliği sonsuz bir Zatı ister. Bu da vicdanın bir arayışıdır.

"Dördüncüsü: Akıl tâtil-i eşgal etse de nazarını ihmal etse, vicdan Sâniî unutamaz. Kendi nefsinin inkâr etse de onu görür. Onu düşünür. Ona müteveccihdir. Hads -ki, şimşek gibi sür'at-i intikaldir- daima onu tahrik eder. Hadsin muzaafı olan ilham, onu daima tenvir eder. Meyelânın muzâafı olan arzu ve onun muzaafı olan iştihak ve onun muzaafı olan aşk-ı İlâhî, onu daima mârifet-i Zülcelâle sevk eder. Şu fitrattaki incizap ve cezbe, bir hakikat-i câzibedarın cezbiyledir."

Mesela, ateist birisinin musibet anında gayriihtiyari bir şekilde "Allah" demesi, akıl her ne kadar Allah'ı inkar etmiş olsa da fitrat ve vicdanın Allah'ı tanıdığının bir delili bir şahidi oluyor.

Dipnotlar:

-
- (1) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Nokta.](#)
(2) bk. [age.](#)